

XVI. YÜZYILIN İLK YARISINDA KIĞI* SANCAĞI'NDA İSKAN VE TOPLUMSAL YAPI

Yunus KOÇ**

ÖZET

Kığı bugün Bingöl İline bağlı bir kaza merkezidir. Osmanlı döneminde ise merkezinde Kığı kasabasının yer aldığı küçük bir sancaktır. Kığı Sancağı, bölgenin 1514 yılında Osmanlı idaresine geçmesiyle teşekkül etmiştir. İncelenen tahrir defterlerine göre Sancak, XVI. yüzyıl ortalarında toplam 9 nahiye bölgesine dağılmış 214 köy ve bir kasabadan oluşmaktadır. Dağlık bir coğrafyada yer alan Sancak'ta XVI. yüzyıldan günümüze kadar iskan birimlerindeki devamlılık oranı en az %70'tir. 1530-1553 tarihleri arasında nüfusta % 80 civarında bir artış yaşanmıştır. Bu artışta Osmanlı idaresi altında sağlanan barış ortamının etkisi belirgindir. Bu nüfus artışında, konar-göçer yerleşmesi ve göç etkili olmuştur. Sancak bu haliyle XVI. yüzyılın ortalarında gelişmesini ve önemini arttırmış gözükmektedir.

ANAHTAR KELİMELELER

Kığı, Bingöl, İskan, Nüfus, XVI. Yüzyıl, Sancak, Osmanlı

SETTLEMENT AND SOCIAL STRUCTURE IN THE SUB-PROVINCE OF KIĞI IN THE FIRST HALF OF THE XVITH CENTURY

ABSTRACT

Today Kığı is a sub-district attached to the Province of Bingöl, whereas in the Ottoman period it was a small sanjak or sub-province in its own right, centred around the town of Kığı. The sanjak came into being after the area was incorporated into the Ottoman administration. According to the tahrir registers, the sanjak consisted of 214 villages and one town within 9 administrative divisions of nahies. In this mountainous area the ratio of continuity in settlements from the XVIth century until the present time is no less than 70 percent. As for the population, we see that there was an increase around 80 percent between 1530 and 1553. It is obvious that the peaceful atmosphere provided under the Ottoman rule had a considerable effect upon this, while settlement of semi-nomad groups and immigrants also played their parts. It appears that the sanjak showed a degree of development and increased its significance by the mid-sixteenth century.

KEY WORDS

Kığı, Bingöl, Settlement, Population, XVIth century, the Ottoman State

* Kığı, bugün Bingöl iline bağlı bir kaza merkezidir.

** Yrd. Doç.Dr., Hacettepe Üniversitesi Tarih Bölümü.

I. Kiğı Sancağı

Kiğı sancağı, coğrafi olarak Fırat'ın ana kolu olan Karasu etrafında teşekkül eden irili ufaklı yerleşim birimlerinin bulunduğu Erzincan-Erzurum hattı ile Fırat'ın diğer büyük kolu olan Murat suyunun geçtiği vadilerde kümelenen yerleşim birimlerinin oluşturduğu Muş-Bingöl-Elazığ hattı arasında kalan ve bu iki hat arasında Mercan, Palandöken ve bunun uzantısı sayılabilecek Karagöl dağları arasından geçiş imkanı veren, coğrafyası elverdiği ölçüde gelişebilmiş bir kale şehri olan Kiğı kasabası civarında dağınık bir vaziyette bulunan köylerden teşekkül etmiş bir sancaktır.

Sancağın büyük bölümünün yüzey şekli, çoğu kez yüksekliği 2000 metreyi bulan dağlardan oluşur. Sancağın ve bağlı nahiye ve köylerin iskan coğrafyası, Peri suyu, sancak içerisinden geçerken aldığı diğer adıyla Büyüksu ve bunu besleyen küçük ırmaklar boyunca yayılan küçük vadilerde teşekkül etmiştir. Kuzeydoğu yönünden, Erzurum istikametinden giren Peri suyu kıvrımlar halinde sancağın bir ünite olarak teşekkül etmesinde en belirgin faktör konumundadır. Sancaktaki yerleşim birimleri Peri suyu ve buna bağlı küçük ırmakların civarında teşekkül etmiştir.

Sancak topraklarının yaklaşık % 80-85 civarı dağlardan oluşurken¹ Sancak sınırları da dağlarla çevrilidir. Bektoş Dağları, Haç Dağı, Şeytan Dağları, Karababa Dağları, Bağırbaşa Dağları Sancak sınırları içerisinde yer alan ve yükseklikleri 2500-3000 metre arasında değişen dağlardır. Sancak topraklarından sadece çok az bir kısmı ekilebilir arazilerden oluşmaktadır. Zaten bu durum Sancak Kanunnamesi'nde de zikredilmekte ve bölge halkına bir takım vergi kolaylıkları sağlanmaktadır.

Kiğı, birçok Doğu Anadolu Sancakları gibi Yavuz Sultan Selim'in, Şah İsmail üzerine yaptığı sefer esnasında Osmanlı topraklarına katılan bir yerleşim merkezidir. Osmanlı idaresine geçiş tarihi 1514'tür². Osmanlı yönetim geleneği icabı fetih ya da katılımı takip eden yıllarda yöre tahrir edilmiş ve yörede hakim olan eski idareciler, katılım veya fetih işlemlerinden birine göre ya yeniden atanmış ya da yerlerine Osmanlı yöneticileri getirilmiştir. Kiğı da Yavuz Sultan Selim'in Safaviler üzerine yaptığı sefer öncesi ve sonrasında Doğu Anadolu'da önemli görevler üstlenen Bıyıklı Mehmed Paşa'nın³ faaliyetleri neticesinde Os-

¹ "Bingöl", *Yurt Ansiklopedisi*, C 2, s. 1316.

² Dündar Aydın, *Erzurum Beylerbeyliği ve Teşkilatı, Kuruluş ve Genişleme Devri (1535-1566)*, Ankara TTK, 1998 s. 40.

³ Mehdi İlhan, "Bıyıklı Mehmed Paşa", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 6, s.116-117.

manlı topraklarına katıldığından, katılımı müteakiben Erzurum Beylerbeyliğine bağlanmıştır. Daha sonra 1515 yılında Diyarbakir bölgesinin fethiyle görevlendirilen Bıyıklı Mehmed Paşa ile Kiğı sancak beyliği de Diyarbakir Beylerbeyliğine bağlanır. 1535 tarihinde Erzurum Beylerbeyliği'nin kurulması sonucu Kiğı, coğrafi olarak daha yakın bulunduğu bu beylerbeyliğe bağlanacaktır⁴.

Bu çalışmaya esas teşkil etmek üzere iki temel kaynak kullanılmıştır. Bunlardan ilki Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü tarafından yayınlanan 1530 tarihli *Muhasebe İcmal Defteridir*⁵. Diğer kaynak ise *Defter-i Mufassal-ı Liva-i Kiğı* adıyla Başbakanlık Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü Kuyud-ı Kadime arşivinde 126 numara ile kayıtlıdır. Tertip tarihi 960/1553 olan bu defter, toplam 91 varaktan oluşmakta ve ilk 3+1 varakta da sancağın kanunnamesi yer almaktadır. Kanunnamenin giriş kısmından anlaşıldığı kadarıyla defterin katibi Bâyezid adında birisidir⁶. Adı geçen Bâyezid'in Siverek Sancakbeyi olduğunu ise D. Aydın ifade etmektedir⁷.

II. İdarî Taksimat ve Yerleşme

Kiğı sancağı nüfus ve alan itibarıyla küçük ölçekli sancaklar arasında yer alır. Bunun coğrafi, tarihî, idarî ve ekonomik sebepleri bulunabilir. Özellikle coğrafyanın tesiriyle yöre, Osmanlı öncesinde de savunma ya da ticarî nitelikli, dönemine göre büyük ya da orta boyutta, doğu-batı ana ticaret yollarının uğrak yeri olmak gibi özelliklerin mevcut olmaması sebebiyle her hangi bir güçlü merkezi kent olgusundan mahrumdur. Ancak kuzey-güney hattında stratejik bir noktada bulunduğu söylenebilir. Sadece Kale-kent özelliği gösteren küçük bir kasabası vardır ve o da sancak merkezidir. Dolayısı ile sancağın sosyal dokusuna da bu yapı şekil vermiştir. Nahiyeler de coğrafi olarak bir arada bulunan köylerden müteşekkildir. Bu da nahiyelerin merkezi konumlu kasaba nitelikli yerleşim merkezlerinden mahrum olarak birer coğrafi ünite halinde teşekkül etmesine yol açmıştır. Coğrafyanın idarî bölünmeye ne derece tesir ettiği, nahije adlarından açıkça anlaşılmaktadır. Nahiyelerden sadece Kiğı, Koçakmaz ve

⁴ D. Aydın, *Erzurum Beylerbeyliği*, s. 60.

⁵ 998 Numaralı *Muhasebe-i Vilayet-i Diyar-i Bekr ve 'Arab ve Zül-Kadriyye Defteri, (937-1530)*, *Dizin ve Tıpkıbasım*, C. II, Ankara, 1999. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı yay.

⁶ TD 126; *Defter-i Mufassal-ı Liva-i Kiğı*, Tapu ve Kadastro genel Müdürlüğü, Kuyud-ı Kadime Arşivi, Ankara, vr 1a.

⁷ D. Aydın, *Erzurum Beylerbeyliği*, s. 234.

Kurtöküzü'nde kendi adıyla anılan birer yerleşim birimi vardır ve bunlardan Kiğı hariç diğerleri kaybolmaya yüz tutacak kadar nüfusu azalmış durumdadır⁸.

Osmanlı hakimiyetine geçtikten hemen sonra TD 64'e (924 tarihli Mufasal) göre erken dönemde Kiğı sancağının 6 Nahiye olarak teşkilatlandığını görüyoruz. Bunlar, Kiğı, Anderis, Sancak, Göcek, Gürzelik ve Kızıuçan'dır. Bunlardan Gürzelik ve Kızıuçan daha sonra müstakil Kızıuçan adıyla müstakil bir sancak olarak teşkilatlanacaktır. D. Aydın Kızıuçan'ın Kiğı'dan ayrılışı ve müstakil sancak haline gelişini 1537 olarak belirtmektedir⁹. MAD 1152'ye (1052/1643 tarihli) göre Kiğı livası Anderis, Göcek, Göneli, Sancak, Kurt-öküzü ve Koçakmaz'dan müteşekkildir¹⁰.

Bizi ilgilendiren dönem olan XVI. yüzyılın ilk yarısında ise sancak, hem nahiye sayısındaki artış hem de nahiye sınırlarının daha genişleyerek belirginleşmesi yönleriyle dikkati çekmektedir. Bu da nüfus artışıyla meydana gelen bir durumdur. Bu bağlamda ilk dikkati çeken husus nahiye sayısının dokuza çıkmasıdır. Bu nahiyelerde mevcut köy ve mezra dağılımı ve buralarda yaşayan nüfusun yoğunluğunda da bir artış vardır. Her iki yönde gelişen bu artışta, bölgenin Osmanlı yönetimine geçmesiyle temin edilen asayiş ve güven ortamının etkili olduğu anlaşılmaktadır.

TD 126 ya göre 1553 yılında Kiğı sancağı nahiyeleri ve bu günkü yerleri ise şöyledir:

1. **Kiğı:** Sancağa adını da veren nahiye en fazla nüfusa ve yerleşim birimi sayısına sahip olan ana nahiyedir. Bugünkü Bingöl ili Kiğı kazası ve etrafındaki köylere tekabül etmektedir.
2. **Sancak:** Bingöl iline bağlı Sancak kazası ve civarındaki köyleri ihtiva etmektedir.
3. **Göneli:** Bingöl iline bağlı bugünkü Sancak ilçesi ile Perisuyu arasında kalan ve Kiğı ilçe sınırlarının güneyinde yer alan bölgeyi içerir.
4. **Göcek:** Sancağın coğrafı olarak en dağınık nahiyesi denebilir. Bünyesindeki aşiretlerin bir kısmı Tunceli'nin Nazimiye ilçesinin doğusuna kadar, bir kısmı da Mazgirt'in doğusuna, Muhundu deresi ve civarına kadar uzanan bir bölgede sakindir. Kazanın merkezi köyleri bu günkü Bingöl ili dahilindeki Perisuyu'nun kuzey-batısında, Yayladere/Cönek ilçesi civarında yer alır.

⁸ Karye-i Nefs-i Koç Akmaz'da bir kişi kayıtlı olup o da *birün*dir. TD 126 va. 82a; Karye-i nefsi-i Kurd Öküzü'nde ise kimse kayıtlı değildir ve 100 akçalık "ber vech-i tahmîn" hasıl kayıtlıdır. TD 126 vr.79b

⁹ D. Aydın, *Erzurum Beylerbeyliği*, s. 237, not 122.

¹⁰ 998 Numaralı Muhasebe İcmal Defteri s. 4, 5, 10.

5. Andiris: Yine bugünkü Bingöl ili Yedisu ilçesi civarında bulunan ve Şeytan Dağı ile Bektoş Dağları arasında, Perisuyu'nun iki yakasında kalan vadilerde kurulu köylerden müteşekkil bir nahiyedir.

6. Kurti: Kurt-öküzü nahiyesi ile Koçakmaz arasında kalan ve bugünkü Bingöl ili Yedisu İlçesinin kuzey-doğusunda bulunan Hasdere, Başköysuyu ve Cibösuyu boyunca kuzey-güney ekseninde teşekkül etmiş küçük bir nahiyedir.

7. Kurt-öküzü: Bugünkü Karlova'nın kuzeyinde, yine Büyüksu boyunca uzanan vadiye kurulmuş köylerden oluşan küçük bir nahiyedir.

8. Koç-akmaz: Erzurum, Erzincan ve Bingöl illerinin bugünkü sınırlarının keşiştiği alanda, ve daha çok da Erzurum ili Çat ilçesinin güney-batısında yer alan bölgede, Çevlik, Bardakçı ve Hölnek çayları boyunca uzanan bir nahiyedir.

9. Lekzi: Erzurum'a bağlı Çat kazasının Erzurum tarafında kalan ve Legzi suyunun iki yakasında sıralanan köylerden müteşekkil bir nahiyedir.

Yerleri hakkında kısa bilgiler aktardığımız bu nahiyelerin iskan durumuna bakacak olursak, dikkati çeken hususların başında sancağa adını da veren Kiğı nahiyesinin, hem nefis-i Kiğı olan kasabası hem de köy ve mezra yoğunluğu bakımından ilk sırada yer alması gelir (Bkz. Tablo I). Ayrıca, Sancak bünyesinde nüfusunun tamamı gayrimüslim olan 27 köyden 15'i Kiğı nahiyesinde bulunmaktadır. Bu da yerleşme düzeni açısından Kiğı'nın diğer nahiyelerden farklı ve merkezi konumunu açıklayıcı bir veri olarak değerlendirilebilir.

Nahiye ve sancağa adını veren Kiğı kasabası gerçekten de XVI. yüzyıl Osmanlı kasabaları türünden bir kasaba olup, şehir özelliklerini ancak kısmen taşımaktadır. Pazarı ve mahalleleri bulunan, müslim-gayri müslim karışık halk yapısına sahip ve gayrimüslim nüfusun ağırlıklı olduğu Kiğı'nın vakıf gelirleri ile beslenen bir camisi bulunduğu gibi bu camide “câmi‘-i şerîfin hüddâmından ve ba‘zı ehl-i vezâyifinden” olarak görev yapan ve “evkât-ı hamsede kâyim pâdişâh-ı ‘âlempenâh ... hazretlerinin ezdiyâd-ı ‘ömr ve devâm-ı devletleri ed‘iyyelerine iştigâlet” ile meşgul olmak üzere görevli 36 kişisi ayrıca dikkati çekmektedir. İsimleri kayıtlı bu kişilere, sağlanan vergi muafiyeti ve sosyal statü ile yörede devletin itibarını güçlendirici bir rol yüklenmiş olduğunu ifade etmek yanlış olmaz.

Kiğı nahiyesini idari ölçü ve yerleşim üniteleri bakımından Göcek ve Göneli nahiyeleri takip eder. Bunlardan Göcek hem yerleşim açısından hem de idari yapıdaki önemi bakımından dikkat çekicidir: 924/1518 tarihli TT 64'te bulunan ve A. Akgündüz tarafından neşredilen kanunnamede Göcek nahiyesinin özellikle zikredil-

diğini görüyoruz¹¹. Bu durum, daha Kiğı bölgesi fethedilmeden önce Göcek bölgesinin bir nahiye olarak teşekkül etmiş olduğunu göstermektedir. Bunun bir yansıması olarak Göcek nahiyesi, 1530 muhasebe icmal defterine intikal eden verilere göre nüfus itibarıyla en yoğun nahiyeyi oluşturmaktadır.

TABLO I.
126 numaralı Mufassal Deftere göre 1553 yılında Kiğı sancağında idarî yapı ve iskan mahallerinin nahiyelere göre dağılımı.

Liva	Nahiye	Kasaba	Köy					Mezra	Zemin	Yaylak	Çayır	Cemaat
			Toplam	Müslim	G. Müslim	Karışık	Belirsiz					
KİĞİ	Kiğı	1	49	28	15	6 ¹²	0	49	4	1	1	0
	Sancak		18	16	1	0	1 ¹³	3	0	0	0	0
	Gönelü		22	21	0	1	0	3	1	1	0	0
	Göcek		36	26	6	4	0	40	0	0	0	4
	Anderis		20	12	5 ¹⁴	3	0	16	0	0	0	0
	Korti		12	11	0	1	0	11	0	0	0	0
	Kurdöküzü		19	15	0	0	4	19	0	0	0	0
	Koçakmaz		18	10	0	0	8 ¹⁵	20	0	0	0	0
	Lekzi		20	12	0	0	8 ¹⁶	5	0	0	0	0
TOPLAM	9	1	214	151	27	15	21	166	5	2	1	4

¹¹ “Defter-i yasaha-i liva-i Kiğı ma‘a Nahiye-i Göcek”, Diyarbekir Beylerbeyi Bıyıklı Mehmed Paşa ve Amid Kadısı Abdullah tarafından hazırlandığı anlaşılan bu kanunname için bkz. A. Akgündüz, *Osmanlı Kanunnameleri*, C. III, s. 266.

¹² Bunlardan 3 köyde sadece birer, bir köyde ise iki hane müslim kayıtlıdır.

¹³ “Gıybet edüp gelmeyen” bir köy, Şeyh Bun, *TD* 126, s. 34a.

¹⁴ Bu 5 köyden ikisinde sadece birer hane müslim kayıtlıdır (Şibansor ve Arnis)

¹⁵ Nüfus detayları bulunmayan bu köylerin hasılları "ber vech-i tahmîn" kaydolunmuştur.

¹⁶ Nüfus detayları bulunmayan bu köylerin hasılları "ber vech-i tahmîn" kaydolunmuştur.

TABLO II .
1530 tarihli Muhasebe İcmal Defteri'ne göre Kiğı sancağında
yerleşme ve nüfus¹⁷ .

	Köy sayısı	Nüfuslu köy sayısı	Mezra sayısı	Toplam hane	Gayri müslim	Toplam mücerred		Muaf
Nefs-i Kiğı				289	-239	70	-49	13
Kiğı, nahiye	43	32	39	696		162		12
Sancak	18	14	2	179		47		4
Göneli/Gevenlü	25	21	7	129		40		12
Göcek	44	42	32	1137		368		57
Andiris/Endiris	17	10	8	190		35		1
Korti/Kurti	8	1	2	10		0		0
Kurdöküzü	6	1	0	1		0		0
Koçakmaz	17	4	2	85		3		0
Toplam					-660 ¹⁸		-127	
G. TOPLAM	178	125	92	2716	-899	725	-176	99

Söz konusu verilerin anlamlı kılınabilmesi için sancağın 1530'lardaki sınırlarının tahmini yüzölçümü ile ekilebilen araziler ve buralardan elde edilen ürünün hesaplanabilmesine imkan verecek öşür verileriyle ilgili kayıtlara ihtiyaç vardır. Oysa elimizde bunlardan sadece ilkinde ait genel bir tablo çıkartabilecek bilgiler bulunmaktadır. Dolayısıyla bu verilerin sadece çok genel hatlarıyla rakamsal bir takım bilgilerden ibaret olduğunu ifade etmek gerekir. Bu itibarla en azından 1525'li yılların bilgilerini yansıtmaması gereken 1530 tarihli icmal defteri verilerinden hareketle detaylı bir inceleme yapmak mümkün değildir. Başka yayınlanmış kaynak bulunmadığından genel hatlarıyla da olsa bu bilgilerin dikkate alınması icap ettiği için ve çok genel bazı rakamsal karşılaştırmaya imkan sağladığı ölçüde burada yararlanılmıştır.

Bu tablolarda hemen ilk göze çarpan husus sancaktaki nahiye sayısıdır. 1553 tarihinde bir nahiye olarak teşekkül eden ya da başka yerden Kiğı'ya bağlanan Lekzi nahiyesi 1530 tarihli muhasebe icmalinde mevcut değildir. Köy

¹⁷ Muhasebe İcmal defteri, tahrir icmalleri sistemine göre tanzim edilmiş olduğundan, yani veriler gelirlerin tanzim sistemindeki hiyerarşik düzen (has, zeamet ve tımar) dairesinde kaydedildiğinden yerleşim birimlerinin nahiyelere göre yeniden tasnifi gerekmiştir. Köy ve mezra sayısı ile nüfusa aşiretlerce iskan edilen yerler de dahil edilmiş, müslim-gayrimüslim nüfus tasnifi yapılmamıştır. Ayrıca henüz bir yere yerleşmemiş konar göçer cemaatler de hariç tutulmuştur. Dolayısıyla muaf sayısındaki muhtemel artışlar ve cemaatler hesaba katıldığında sancak nüfusunun gerçekte daha da artacağı açıktır.

¹⁸ Kiğı, Anderis ve Göcek nahiyelerine bağlı köylerdeki gayrimüslim nüfus toplu olarak verilmiştir.

sayıları da buna göre farklıdır. Ancak Kiğı'nın kadim nahiyelerine bağlı köy sayısı ve dağılımında dikkat çekici ya da anormal denilebilecek bir değişiklik bulunmamaktadır. Bu da Lekzi hariç olmak üzere Kiğı ve nahiyelerinin daha 1525'li yıllarda, yani bölgenin Osmanlı idaresine intikalden hemen sonra teşekkül ettiğini ve aynı yapının yüzyılın ortalarında da devam ettiğini ifade etmemize imkan verir. Anderis, Göneli, Kiğı, Koçakmaz, Korti, Kurdöküzü, Göcek ve Sancak'tan oluşan kadim nahiyelere bağlı köy sayısı 178'dir ve 1530-1553 tarihleri arasında bu sayı çok az bir artışla 194'e ulaşmış gözükmektedir. Bu değişikliklerin nahiyelere göre dağılımı ise şu şekildedir: Kiğı, Anderis ve Koçakmaz nahiyelerinde köy sayısında makul ölçülerde artış (1-3 arası köy) görülürken Sancak nahiyesinde durum değişmemiştir. Buna ilaveten Kurti ve Kurdöküzü nahiyelerindeki değişim oranı daha yüksektir. Köy sayısı Kurti'de 8'den 12'ye, Koçakmaz'da da 6'dan 19'a yükselmiştir. Diğer taraftan Göneli ve daha belirgin olarak da Göcek'de köy sayısı azalmıştır. Bunda da Desimlü aşiretinin yerleştiği köylerin (9 köy) her hangi bir sebeple Kiğı defterinde yer almamış olması etkilidir. Köy sayısındaki küçük çaplı değişikliklerin nüfusa olan etkisi tam olarak bilinmemekle beraber nüfusta belirgin bir artışın görülmesi dikkat çekicidir. Köy dağılımındaki bu değişikliklerin nahiyeye sınırlarının değişmesi, mezraların köye dönüşmesi ya da konar göçerlerin yerleşmesi veya başka yere intikali gibi farklı farklı faktörlerle alakalı olduğu anlaşılmaktadır. Mezraların durumu köylere göre düzenli bir artış göstermesi bakımından daha belirgindir. Sancak'taki kadimi 8 nahiyede bulunan mezra sayısındaki artış daha düzenlidir. Sadece Göcek nahiyesinde köy sayısında olduğu gibi nisbî bir azalma tespit edilmiştir. Bu da yine sancaktaki tüm konar göçer teşekkülleri barındırmasıyla alakalı, yani bünyesindeki konar göçerlerin yer değiştirmesi ya da nahiyeye sınırları dışında kalmaları ile alakalı bir durumdur. Mesela Desimlü aşireti 1530 yılı öncesi kayıtlarda 9 köy ve 1 mezra ünitesi ile Göcek nahiyesi sınırlarına dahil olarak kaydedilmişken¹⁹ incelediğimiz defterin verileri arasında yer almamaktadır. Diğer bir ifadeyle Desimlü aşireti Kiğı sancağı dahilinde gözükmemektedir. Oysa 1530 öncesi bölgede kaydedildiği halde 1553 defterinde kaydı bulunmayan bu aşirete mensup gruplar tarafından teşekkül ettirilen köylerden bazılarını bugün dahi lokalize etmek mümkün olmuştur. Mesela, Bugünkü Tunceli ili Nazimiye ilçesinin kuzey ve kuzeydoğusunda olmak üzere İresik, Kimsor, Ramazanderesi, Keşküvar köyleri ile Kimsor mezrasının yerleri tespit edilebilmektedir²⁰. Bu durumda 1553 verileri tahlil edilirken bir şekilde sancak haricinde veya sayım

¹⁹ 998 Numaralı Muhasebe İcmali, metin, s. 156-157.

²⁰ 1/200, Hozat, 119/z, 120y,z. Bu aşiret tarafından kurulan toplam 9 köy vardır. Yine aşiretin kullanımında olan kayıtlı 1 mezra ile 2 kışlak bulunmaktadır. Karş. 998 Numaralı Muhasebe İcmali, metin, s. 157.158.

dışında kalmış ya da bir süre için başka yerlerde yazılmış gruplar da dikkate alınmalıdır.

Köyler ve mezraların dağılım ve organizasyonunda bu türden değişiklikler olağandışı sayılmamak ancak sebepleri üzerinde düşünülme gerekir. Her halükarda Sancak 1553 tarihinde artık doğal sınırlarına hatta daha ötesine taşarak alan ve hacim itibarıyla oldukça gelişmiş durumdadır. Bu yapıya daha aşağıda değinileceği üzere yöredeki arazi yapısının tarım yapmaya fazlaca müsait olmadığı gerçeği de ilave edildiğinde durum daha da iyi anlaşılacaktır. Özellikle de mezra sayısındaki artış bunun en çarpıcı göstergesidir.

Yukarıdaki iki tablonun karşılaştırılması neticesinde elde edilebilecek bulguları sıralamak gerekirse şöyle bir yapı ile karşı karşıya geliriz: Yeni bir nahiye olarak Lekzi ve bağlı köyleri Kiğı sancağına dahil olmuştur. Köy sayısında, yeni ilave olan bu nahiye hariç kadim nahiyelerde şaşırtıcı bir değişiklik yaşanmayarak sancak genelinde sadece 6 yeni köy zuhur etmiştir. Buna mukabil Desimli aşiretinin sakin olduğu köyler sancak haricinde kaldığı için bu artışı 15 olarak düşünmek de doğru olacaktır. Mezra sayısında ciddi bir artış görülmektedir. 1530 yılından önce 92 olan mezra sayısının 1553 tarihinde aynı nahiyeler dikkate alındığında bile 139'a çıktığı görülür. Bu dikkate değer bir artış demektir ve yöre halkının toprakla işgalinin değişim eğrisi hakkında ipucu olabilecek bir göstergedir.

Sancaktaki yerleşim düzenine aşiretlerin etki ve katkısına bakıldığı zaman da belirgin bir istikrarın varlığı göze çarpmaktadır. Her iki dönemde de var olan Ebu Taliblü, Okçulu, Şadilü ve Rükneddin aşiretlerince teşekkül ettirilen köy sayısı aynıdır. 1530 tarihli Muhasebe İcmalinde bulunduğu halde 1553 tarihli defterde sadece Desimli aşireti yer almamaktadır. Bu da Sancağın sınırları içerisinde Lekzi nahiyesinin teşekkülü ile meydana gelen genişlemenin, Desimli aşiretinin hariç tutulması ile kısmen dengelendiği anlamına gelmektedir (Bkz. Tablo III).

TABLO III.
126 numaralı Mufassal Deftere göre 1553 tarihinde Kığı sancağında kayıtlı aşiretler ve yerleştikleri köyler.

Varak	Aşiret Adı	Nahiyesi 1553	Yerleştiği Köy	Bugünkü Adı	Bugünkü İlçe/İl
51/b	Ebu Tâliblü	Göcek	Cancirik	Dallıbahçe	Nazımiye/Tunceli
			Haftariç-i Süflâ	Güneşlik	Yayladere/Bingöl
			Haftariç-i Ulyâ	Güneşlik	Yayladere/Bingöl
			Mir Hüseyin	Gül Hüseyin	Yayladere/Bingöl
			Şimsar Bar	?	
			Vank	Vank	Yayladere/Bingöl
			Zimtik-i Güney	Çayağzı	Yayladere/Bingöl
55/a	Okcılı	Göcek	Azminik	?	
			Gül Ahmed	?	
			Kakvin	Kakvin	Yayladere/Bingöl
			Kuyucak	Bozçatı	Yayladere/Bingöl
			Muğbid	Özlüce	Yayladere/Bingöl
			Mübarekşeh	?	
57/b	Şadilü	Göcek	Asenis	Haşniş	
			Canik	Aydınlık	Mazgirt/Tunceli
			Davlu	Davali/Beşoluk	Mazgirt/Tunceli
			Karin/Kartin	Kartan	Mazgirt/Tunceli
			Kiliseli	Kilise	Mazgirt/Tunceli
			Muhundu	Darıkent	Mazgirt/Tunceli
			Şilk	Akkavak	Mazgirt/Tunceli
			Şöbek	Yeldeğen	Mazgirt/Tunceli
61/b	Rüknedin	Göcek	Sitar-i Ulyâ ve Süflâ	Dalbasan	Yayladere/Bingöl

Görüldüğü gibi Kığı sancağında kayıtlı aşiretlerin tamamı Göcek nahiyesi dahilinde kaydedilmişlerdir. Bu aşiretler tarafından kurulmuş olan köy sayısı da toplam 22'dir ve bu köylerden sadece 4 tanesi lokalize edilememiştir. Dikkat edilirse bu 22 köy nahiye bünyesindeki 36 köyün % 61'ine tekabül etmektedir. Bu da aşiretlerin nahiyedeki iskan sürecine yaptıkları etkiyi anlamamıza yardımcı olur.

Kığı sancağındaki yerleşim birimlerinin bölgenin coğrafi şekli ve arazi yapısına göre yoğun sayılabileceğini ifade etmek gerekir. XVI. yüzyılda ortaya çıkan bu yerleşme düzeninin büyük ölçüde günümüze kadar süreklilik arz etme-

si de ayrıca dikkate değer bir durumdur. Özellikle Kiğı, Göneli ve Göcek nahiyeleri lokalizasyon açısından son derece elverişli konumdadırlar. Bu üç nahiyede XVI. yüzyılın ortalarında mevcut olan köylerden varlıklarını XX. yüzyıl başlarında aynı adla devam ettirenlerin oranı en az % 81'dir. Mezralarda en az %37 oranında bir süreklilik yakalanmış gözükmektedir (Bkz. Tablo IV). Diğer sancaklar üzerine yapılan çalışmalarda yer tespiti konusunda yeterli donanım olmadığı ve saha araştırmalarına da çıkılmadığı için başarı oranı nispeten düşük çıkabilmektedir. Bazen de XVI. yüzyıldan sonra yerleşim düzeni çok değişmiş olduğu, çeşitli sebeplerle köyler ortadan kalktığı için iskan mahallerindeki süreklilik düşük olabilmektedir.

TABLO IV.

Kiğı sancağında 1553'ten günümüze intikal eden yerleşim birimlerinin nahiyelere göre dağılımı ve oranları.

NAHIYE ADI	Köy Sayısı	Yeri Tespit Edilen		Mezra Sayısı	Yeri Tespit Edilen		
	Toplam	Toplam	Yüzde	Toplam	Toplam	Yüzde	
Kiğı	49	40	81.63	57	23	40.35	
Sancak	18	8	44.44	3	1	33,33	
Göneli	22	16	72.72	5	3	60.00	
Göcek	36	32	88.88	41	14	34.16	
Anderis	20	15	75.00	17	7	41.17	
Kurti	12	4	33.33	11	1	9.09	
Kürtöküzü	19	11	57.89	19	8	42.10	
Koçakmaz	18	10	55.55	20	8	40.00	
Lekzi	20	11	55.00	5	0	0.00	
TOPLAM	9	214	147	68.69	178	65	36.51

Kiğı'da yerleşim düzeni, köy ve mezra ağının dağılımı ve bunun günümüze kadar aynı adlarla intikali bağlamında dikkati çeken bir husus da yöredeki yer adlarının durumudur. Kiğı defterinde geçen köy ve mezra adlarında kullanılan dil Türkçe ve Ermenice'dir. Kesin bir oran vermek mümkün olmasa da XVI. yüzyıldaki yer adlarının yarıdan fazlası Türkçe kökenlidir. Aynı oran nahiyelerde de görülür. Mesela Göcek, Sancak, Koçakmaz, Kürtöküzü, Göneli Türkçe kökenli nahiyelerdir. Nadiren Arapça kökenli yer adlarına da tesadüf edilmektedir. Fakat XVI. yüzyılda yer adı Türkçe olup da günümüze intikal edenlerin oranı diğer yer adlarına nispeten biraz düşüktür. Diğer bir ifadeyle XVI. yüzyılda mevcut olup da XX. yüzyıla intikal eden yani lokalize edilebilen yer adı sayısı oldukça azdır. Özellikle Lekzi, Koçakmaz, Kürtöküzü ve Kurti

nahiyelerinde XVI. yüzyılda kaydedildiği halde bugün yerleri tespit edilemeyen iskan yeri adlarının çoğunun Türkçe olduğu dikkati çekmektedir. Bunun izahı da her halde daha sonraki dönemlerde bölgeden dışarıya doğru gerçekleşen göç hareketidir. Kısaca ifade etmek gerekirse XVI. yüzyılda bölgede mevcut olan bir kısım nüfus daha sonra buradaki varlığını devam ettirememiştir.

Yukarıda izah edildiği üzere 1553 tarihli defterin verilerine dayalı bir icmalin elde bulunmaması nedeniyle sancak yönetimi ile alakalı olarak herhangi bir değerlendirme yapılamamaktadır. Yönetim örgütü, tımar düzeni, gelirlerin dağılımı gibi konularda ciddi bir veri eksikliği ile karşı karşıya bulunuyoruz. Bu durumun başka bir şekilde telafi edilmesi de mümkün değildir. Yayınlanmış bir Mühimme defterinden hareketle sadece 1559 yılında Kıgı Sancakbeyi'nin Çelik Haliloğlu Mehmed Bey olduğunu öğrenebilmekteyiz²¹. Diğer kaynaklara ulaşmak ve Kıgı'da sancak idaresi ile ilgili bilgileri derlemek ise bu çalışmanın amaçlarını aşmaktadır.

III. Toplum

Kıgı sancağının nüfus ve alan itibarıyla küçük bir sancak olması ve Kıgı kasabası hariç kent karakteri gösteren yerleşim biriminin yokluğu gibi unsurlar sancağın sosyal dokusuna ve devletin bürokratik mekanizmasının oluşumuna da yansımış gözükmektedir. Küçük bir kasaba olan Kıgı'da insanlar 1553 tarihli deftere kaydedilirken diğer büyük şehirlerde olduğunun aksine mesleki beceriler ya da statüleri ile ilgili olarak herhangi bir niteleyici ibare veya işaret ile yazılmamıştır. Müslüman 110 nefer arasında sadece beş askeri, (merd-i kal'a, bölük mensubu, nöker (2), nökerzade) bir idari-ekonomik (dellak) ve bir de muhacir kaydı vardır. Yukarıda değinildiği gibi 36 neferlik cami hizmetkarı ve duacı grubu ise ayrıca kaydedilmiştir. 420 neferlik gayrimüslim halk arasında sanki hiç kimse vasıflı değil gibidir. Böyle bir durum gerçekten var olamayacağına göre bu insanlar kaydedilirken veya daha sonra temiz nüshalar tutulurken bilinmeyen bir gerekçeyle mesleki ve dolayısıyla sosyal duruma ait ibareler, isimlerin altına yazılmamış olmalıdır. Kıgı kasabası dışında kalan yerlerde yaşayan halkın neredeyse tamamına yakını tarımla ya da hayvancılıkla meşgul olduğundan herhangi bir kentsel faaliyeti çağrıştıracak işaret ya da ibareleri aramak yersiz olur. Dolayısıyla geniş köylü kesimi de sosyal olarak bir grupta toplamak mümkündür. Ancak taşrada da elbette sipahi veyahut sipahizâde gibi askeri-idari, imam ve seyyid gibi dini-sosyal nitelikli kimseler bulunacaktır. Bunlar da tablolarda nahiye ölçeğinde verilen muaf gruplar içerisine dahil edilmiştir.

²¹ 3 Numaralı Mühimme Defteri, (966-968/1558-1560) Özet ve Transkripsiyon, Ankara 1993, belge no. 771 s. 350.

Toplumsal yapı deyince ilk akla gelen alt bölümlerden birisi de nüfustur. Elimizde Kiğı sancağının en azından iki döneme ait veriler bulunduğundan sınırlı da olsa bu türden bilgilerle nüfusun bir dönem içerisindeki seyrini, dini dağılımını, aşiretlerin genel nüfusa oranları vb gibi konularında sağlıklı bilgiler ortaya koymak, değişiklikleri tespit etmek mümkün olabilecektir.

1530 tarihli Muhasebe İcmal defterine yansıdığı kadarıyla 1525'li yıllarda Kiğı kasabasında vergiye tabi nüfusun hane bazında ancak % 17.30'u müslümanlardan oluşurken mücerred bazında bu oran % 30'a çıkmaktadır. 1553 tarihinde ise Kiğı kasaba merkezinde 3 mahalle bulunmakta ve bunlardan ikisinde gayrimüslim halk yaşamaktadır. Oran olarak müslümanlar vergiye tabi hane bazında %19.8'e ulaşırlarken mücerredlerde ise % 20'lerde kalmışlardır. Bu sayılara muaf olanlar dahil edilmemiştir. Tablodan ayrıca 1528-53 arası yaklaşık 25 yıllık dönemde vergi hanesi % 33 civarında artarken toplam mücerred sayısının da % 100 oranında arttığı müşahede olunmaktadır. Bu değişimde gayrimüslim mücerred sayısındaki % 128.5'lik yüksek bir artış etkili olmuştur.

TABLO V.
Kiğı kasaba merkezinde 1528-1553 arası nüfusun dini yapısı ve artış oranları.

Nefs-i Kiğı	Toplam Nefer	T.Vergi Hane	T. Müc	Müslim V.Hanesi	%	Müslim Mücerred	%	G.Müslim V. Hanesi	%	G.Müslim Mücerred	%	Toplam Muaf
1528 ²²	314	289	70	50	17.3	21	30	239	82.7	49	70	25
1553	524	384	140	76	19.8	28	20	308	80.2	112	80	42
Artış %	66.87	32.87	100	34.21		33.33	50	28.87		128.57		68

Sancak geneline gelindiğinde durum daha karmaşık hale gelmektedir. Nüfus oranlarındaki değişiklikler hesaplanırken idari ünitelerin (kaza,nahiye, köy) iki kayıt dönemi arasındaki örtüşüklüğün hesaba katılması gerekmektedir. Diğer bir ifadeyle alanda daralma veya genişleme gerçekleşip gerçekleşmediğine dikkat edilmelidir. Kiğı'da bunun en güzel örneğini Lekzi ve Göcek nahiyelerini dile getirerek açıklayabiliriz. 1530 tarihli Muhasebe İcmali'nde Lekzi bölge-

²² Muhasebe İcmal defterinin tarihi 1530 olmakla birlikte burada verilerin iki yıl öncesini yansıtabileceği varsayımından hareketle 1528-1553 arası 25 yıllık bir kesit yaratılması düşünceyle 1528 denilmiştir. Gerçekte bu tarih 1525 civarı olmalıdır.

si Kiğı'ya dahil değildir. Bu durumda Kiğı sancağının 1528-1553 arası toplam hane ve mücerred dökümü verilirken 1553 tarihinde Kiğı'ya dahil olmuş gözüken Lekzi nahiyesini hesaba katmamak daha gerçekçi olur. Diğer taraftan Göcek nahiyesinin nüfusu hesaplanırken de 1553 tarihinde defterde yer almayan 9 köy ve 1 mezrayı elinde tutan Desimlülü aşiretini de iki zaman arası mukayeseye dahil etmemek ve sorunu farklı şekilde ayrıca dile getirmek gerekmektedir. Bütün bunlar dikkate alındığına iki ayrı tablo yaparak sonuçları üzerinden nahiye bazında karşılaştırmalar yapmak daha sağlam yorumlara ulaşmamızı sağlayacaktır.

TABLO VI.
1530 yılında idari statülerine göre Kiğı ve Kızıuca'n da yerleşim birimleri ve nüfus²³.

	Köy	Mezra	Hane	Müs.	Eramine	Mücerred	Müs.	Eramine	Muaf
Nefs-i Kiğı der dest-i Mirliva			289	50	239	70	21	49	25
Mirliva Hassı	18	6	889	258	631	184	63	121	14
Zaim ve Sipahi Timarlar	149	30	1294	1265	29	349	343	6	36
Ümera-i Aşayir Timarları									
Desimlülü	9	1	164	164	0	98	98	0	7
Okçulu	5	0	138	138	0	40	40	0	7
Şahlu/Şadilü	9	0	383	383	0	88	88	0	33
Ebu Taliblü	7	3	129	129	0	49	49	0	14
Rükneddin	2	0	31	31	0	13	13	0	0
Senirlü	0	2	55	55	0	0	0	0	0
GENEL TOPLAM	199	42	3372	2473	899	891	715	176	136
Desimlülü ²⁴ ve Senirlü hariç Toplam	190	41	3153	2254	899	793	617	176	129

Bu tablodan çıkan en belirgin sonuçlar şu şekilde sıralanabilir: Kiğı merkezi hariç köy başına toplam 15.50 hane, 4.12 de mücerred düşmektedir. Kiğı merkezdeki müslim gayrimüslim oranlarını yukarıda vermiştik. Taşrada ise top-

²³ Bu dönemde Kızıuca da Kiğı'ya dahildir ve Kiğı, Sancak, Gönelü Göcek, Anderis, Koçakmaz, Kurdüközü, Kurti, Kızıuca ve Gürzelik olmak üzere toplam 10 nahiye bulunmaktadır.

²⁴ Bu iki aşiret ve köyleri 1553 defterinde Kiğı ve Kızıuca'da kayıtlı değildir.

lam vergi hanesinin % 21.40'ını, mücerredlerin de 19.24'ünü gayrimüslimler oluşturmaktadır. Toplam hane sayısı olan 3372 ile muaf toplamından elde edeceğimiz 3508 rakamını klasik hane katsayısı olan 5 ile çarpımı sonucu ortaya çıkan **17.540** rakamı da bize 1525-30'larda bileşik olan Kiğı ve Kızıuçan'daki yaklaşık toplam nüfusu verir. Bu sayıdan Desimlû ve Senirlû aşiretleri hariç edilirse elde edilecek rakam **3153** hane ve **793** mücerred 1553 yılına gelirken yaşanan artışa baz oluşturur. Bu toplam nüfusun 25 yıl sonra aynı nahiyelerde (ilave olan Lekzi nahiyesi hariç) geldiği seviye ise **4715** hane ve **1562** mücerredtir. Buna baz olarak alınan Kızıuçan nüfusunun 1553'teki sayısı da ilave edildiğinde 5583 hane ve 1595 mücerred bulunur²⁵. Böylece 1525-1553 arası dönem için karşılaştırma yapılan birimler birebir eşlenmiş olduğundan daha gerçekçi bir artış oranı yakalanacaktır. Bu da nüfusun hane bazında yaklaşık 25 yılda % **77.06**, mücerredlerin de %**101.13** oranında arttığına işaret eder. Sancak nüfusu içerisinde (bu kez Lekzi nahiyesi dahil) vergiye tabi nüfus hane olarak 4772'e mücerredin de 1564'e çıktığı görülmektedir. Vergiye tabi hane sayısına muafları da ilave ederek elde edeceğimiz rakamla hane katsayısı (5) çarpımı sonucu toplam nüfus 24.960 civarında bulunur.

İki dönem arasında karşılaştırılan nüfus içerisinde gayrimüslimlerin artış oranı daha fazla gözükmektedir. 1525 yılında 899 hane 176 mücerredten oluşan gayrimüslim nüfus 1553 tarihinde 2065 hane ve 764 mücerrede çıkmıştır. Artış oranı hanede %129.69, mücerredde % 334.04 olarak tespit edilmiştir. Bu da ortalama artış oranının (hanede % 77, mücerredde %101) üzerinde bir artıştır. Gayrimüslim nüfusun yüksek artış oranında doğal artışın tesiri yanında göçle gelen nüfusun da katkısı bulunmuş olmalıdır. Bilindiği gibi doğu ve güneydoğu sancaklarına ait defterlerde sıkça geçen "birûni" terimi göçmen nüfusa işaret etmektedir. Sadece Kiğı sancağında isminin önünde ya da sonunda "birûni"²⁶ kaydı bulunan 177 adet şahıs tespit edilmiştir. Bu da sancak genelinde azımsanmayacak bir göçmen nüfusun bulunduğunu göstermektedir. Diğer bir ifadeyle 4772 vergiye tabi hane reisinin % 3.70 kadarı doğdukları yerden göç ederek farklı bir mekanda hayatlarını sürdürmektedirler. Bu duruma yatay hareketlilik açısından bakıldığında dönemin şartlarına göre azımsanmayacak bir orandır.

²⁵ TD 196; *Defter-i Mufassal Ma'a İcmal-i Kızıuçan*, Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü Kuyud-ı Kadime Arşivi, Ankara.

²⁶ *Birûni*'nin göçmen nüfusa işaret ettiğini tahrir katibi kelimenin ilk geçtiği yerde düştüğü "muhacir şod" açıklamasıyla vermektedir. TD 126, vr. 4b. Ayrıca Bitlis defterinde "Mahalle-i Birûniyân"da sakin kimseler kaydedilirken isimleri ile beraber nereden geldiklerine dair Vâni, Adilcevâzi, Hınısî vb gibi ibarelerle tanımlanmıştır. TD 109, vr. 9b.

Gayrimüslim nüfusla müslim nüfusun Kiğı kasaba merkezi dışında birbirine pek fazla karışmaması da dikkat çekicidir. 214 köyden sadece 6 tane köyde müslim ve gayrimüslim halk kalabalık halde karışık yaşamaktadır. 9 köyde ise bir ya da ikişer müslim hane bulunurken, nüfusun geri kalanı gayrimüslimlerden oluşmaktadır. Sancak genelindeki 27 köyde de sadece gayrimüslim halk yaşamaktadır. Sancak bünyesinde yer alan gayrimüslim nüfus tamamen Ermenilerden müteşekkildir. Bu durum hem Kiğı merkez hem de bazı köyler zikredilirken “an eramine”, “gebran-ı eramine” tabirleri ile ifade edilmektedir.

TABLO VII.
1553 yılında Kiğı'da nüfusun dini ve medeni duruma göre nahiyelelerdeki dağılımı.

NAHIYE	Müslim					Gayri Müslim			TOPLAM			Gayri Müslim %	Müslim %
	Nefer	Hane	Mücerred	Muaf I	Muaf II ²⁷	Nefer	Hane	Mücerred	Nefer	Hane	Mücerred		
Kiğı	584	478	86	20	42	1709	1249	460	2335	1727	546	73.20	26.80
Sancak	362	264	84	10	4	15	14	1	377	278	85	3.98	96.02
Gönelü	553	358	172	23	0	3	3	0	556	361	172	0.53	99.47
Göcek	1400	1075	307	18	0	739	516	223	2139	1591	530	34.55	65.45
Anderis	206	156	35	15	0	361	281	80	567	437	115	63.67	36.33
Kurti	174	110	40	24	0	2	2	0	176	112	40	1.13	98.87
Kurd Öküzü	126	103	17	6	0	0	0	0	126	103	17	0	100
Koç Akmaz	216	106	57	53	0	0	0	0	216	106	57	0	100
Lekzi	60	53	2	5	0	4	4	0	64	57	2	6.25	93.75
TOPLAM	3681	2703	800	174	46	2833	2069	764	6556	4772	1564	43.35	56.65

Kiğı sancağında nüfus kompozisyonu büyük oranda yerleşik köylü kitlelerden oluşmaktadır. Kiğı nahiye merkezinin genel nüfus içindeki yeri sadece %

²⁷ Muaf II'de sadece Kiğı merkezdeki caminin “hüddamları”, Oror (vr.19b) ve Karapınar (vr. 30a) da kayıtlı “seyyidler” söz konusudur.

8 civarındadır. Geri kalan nüfusun tamamı köylerde ikamet etmektedir. Aslında nüfusun en yoğun olduğu üniteler Kiğı ve Göcek nahiyeleridir. Genel nüfus içerisinde gayrimüslim nüfusun en yoğun olduğu nahiyeler ise Kiğı ve Anderis'tir. Sancak geneline dağılmış askeri, dini ve bedensel konumundan dolayı vergiden muaf tutulan 220 nefer de sancaktaki toplam nefer sayısının 3.35'ine tekabül etmektedir.

Kiğı sancağı köylerinde yaşayan halk arasında bir aşirete mensup olanlar da bulunmaktadır. Bu aşiretlere mensup kimseler tarafından iskan edilen köyler ve bugünkü isimleri Tablo III'de verilmişti. Nüfusları ise her iki döneme ait olmak üzere Tablo VI ve VII'de sıralanmıştır. Bu tabloların bir mukayesesi 1525'li yıllarda toplam vergiye tabi hane sayısının % 26.70 kadarının bir cemaate mensup olduğu sonucunu verir. Bu oran 1553 yılında çok daha gerilere çekilmiştir. Bunun nedeni de Desimli ve Senirli aşiretlerinin 126 numaralı defterde yer almamalarıdır. Böylece aşiretlere bağlı nüfus hane olarak Kiğı genelinin ancak 19.32'sine tekabül edecek durumdadır. Aşiret ve cemaat yapısı bütün Osmanlı sancakları için önemli bir tartışma konusudur. Aynı aşirete mensup cemaatler arasında bu mensubiyetin ve/veya kan bağının getirdiği bir ortaklık, yakınlık ve dolayısıyla idarî birliktelik bununla bağlantılı olarak da coğrafi yakınlık bulunmaktadır. Haritalar üzerinde de görüleceği gibi bir aşiret tarafından kurulan köyler birbirine yakın yerleşim birimleridir. Diğer taraftan bu cemaatlerin etno-kültürel dokusu da incelenmeye muhtaç bir konudur. Bunlar arasında etno-kültürel olarak birbirinden farklı cemaatler bulunmakla birlikte bazen hepsine birden yaşadıkları sosyal hayat icabı tek bir üst nitelik verilebilmiştir. Kiğı ve Kızıuca bölgesinde bulunan cemaatlerin etno-kültürel durumları ile ilgili herhangi bir kayıt yer almamakla birlikte 1530 tarihli muhasebe icmal defterinde bazı açıklayıcı bilgiler bulunabilmektedir²⁸.

TABLO VIII.
1530 tarihli Muhasebe İcmali'ne göre Kiğı ve Kızıuca'da
aşiretlerin durumu:

Aşiret-i	Yerleştiği Köy	Hane	Mücerred	Muaf	Hasıl
Ebu Tâliblü	7	129	49	19	20.499
Okcılı	5	138	40	7	19.020
Şâdilü	9	383	88	33	31.135
Rükneddin	2	31	13	0	
TOPLAM	23	681	190	59	70.654

²⁸ 998 Numaralı Muhasebe İcmali, metin, s. 153-155, 157

Desimlü	9	164	98	6	
Senirlü	2 mz,	55	0		71.584
GENEL TOPLAM	32+ 2mz	900	288	65	

TABLO IX.
1553'te Kiğı sancağında bulunan aşiretlerin dağılımı.

Varak	Aşiret Adı	Nahiye	Yerleştiği Köy Sayısı	Hane	Mücerred	Muaf	Hasıl
51/b	Ebu Tâliblü	Göcek	7	259	91	2	22.700
55/a	Okcılı	Göcek	6	197	56	8	25.606
57/b	Şâdilü	Göcek	8	394	91	9	36.613
61/b	Rükneddin	Göcek	2	61	14	0	4.500
TOPLAM	4		23	911	252	19	89.419

IV. Sonuç

Kiğı bölgesi tarih sahnesindeki yerini gerçek anlamda Akkoyunlu hakimiyeti döneminde almıştır. Bölge kadim Akkoyunlu yurtları arasında bulunduğu Osmanlı döneminde de Akkoyunlu soyuna mensup beylerin görev yaptığı, timar sahibi olduğu, sosyal, kültürel ve mimarî eserlerin bu beyler tarafından bırakıldığı bir bölgedir. Akkoyunlu beyleri soyundan kimselere XVI. yüzyılın ikinci yarısına ait tahrir defterlerinde de rastlanmış olması son derece önemlidir. Akkoyunlu aşiret ve oymakların bölgeye hakimiyeti sosyokültürel olarak da Türkleşmeyi beraberinde getirmiştir. Neticede Osmanlı hakimiyetinin kurulmasında bu Akkoyunlu mirası son derece etkili olmuştur. Bu mirasın izlerini tahrir defterleri sayesinde oldukça net bir şekilde takip etmek mümkün olmaktadır.

Tahrir defterlerinin yayınlanması, üzerinde farklı bilim dallarından araştırmacıların çalışmalar yapılması açısından son derece önemlidir. Kiğı gibi az bilinen bölgelere ait defterlerin incelenmesi ise bilinen klasik yapının dışında bir takım hususiyetlerin ortaya çıkması konusunda getirdiği katkılar açısından tarihçiler için de önem arz etmektedir. Bu şekilde XV-XVI. Yüzyıl Osmanlı sancaklarının sosyal ve ekonomik yapısı ile yerleşme ve nüfus gibi özellikleri hakkındaki bilgilerimize yeni, farklı ve detaylı katkılar yapılmış olacaktır. Klasik Osmanlı sancakları dışında kalan ve farklı etno-kültürel ve idari özellikler gösteren bölgelerin incelenmesi Osmanlı bütünlüğünün daha iyi anlaşılmasına da katkı sağlamaktadır. Bu bağlamda Kiğı sancağı Osmanlı hakimiyetine geçtikten sonra

XVI. Yüzyılın ortalarına doğru gerçekten tarıma az elverişli coğrafi yapısı, yaşayan halkın tasarruf etmekte olduğu toprak miktarındaki görece azlık, yoğun hayvancılık meşguliyeti, Ermeni ve Türk nüfusun yan yana fakat ayrı ayrı kompartımanlarda bulunması, söz konusu gayrimüslim halkın nüfus artış oranının müslim halka nazaran daha fazla olması, lokalizasyon açısından ortaya koyduğu verimlilik gibi açılardan son derece ilgi çekici bir bölge olarak tebarüz etmiştir.

V. Kaynakça

998 Numaralı Muhasebe-i Vilayet-i Diyar-i Bekr ve 'Arab ve Zü'l-Kadriyye Defteri, (937-1530), Dizin ve Tıpkıbasım, C. II, Ankara, 1999.

Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı yay.

TD 126; Defter-i Mufassal-ı Liva-i Kiğı, Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü Kuyud-ı Kadime Arşivi, Ankara.

TD 359; Defter-i İcmal-i Liva-i Kiğı, Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü Kuyud-ı Kadime Arşivi, Ankara.

TD 196; Defter-i Mufassal Ma'a İcmal-i Kızıuçan, Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü Kuyud-ı Kadime Arşivi, Ankara.

AKGÜNDÜZ, Ahmet, *Osmanlı Kanunnameleri*, C. III.

AYDIN, Dünder, *Erzurum Beylerbeyliği ve Teşkilatı, Kuruluş ve Genişleme Devri (1535-1566)*, Ankara TTK, 1998.

"Bingöl", *Yurt Ansiklopedisi*, C 2.

EK:

TD 126'ya göre Kiğı Sancağı'nda yerleşim birimleri, dinî konumları ve tespit edilebilen bugünkü isimleri.

KİĞİ Merkez

Kasaba-i Kiğı	NF	
Habeş	Mahalle	Gayr-i Müslim
Varteriş	Mahalle	Gayr-i Müslim

Müslim nüfus kaydedilirken mahalleye göre yazılmamıştır. "Erbâb-ı Vezâyif ve Ba'zı Ehl-i Tekâ'üd ve Ehl-i Salâh" başlığı altında verilen toplam 36 nefer için şu kayıt vardır: "Mezkûrün otuz altı nefer kimesneler nefsi-i kasaba-i mezbûrda vâki' olan câmi'-i şerîfin hüddâmlarından ve ba'zı ehl-i vezâyifinden ehl-i salâh câmi'-i şerîf'de dâyim ve evkât-ı hamsede kâyim pâdişâh-ı

‘âlempenâh -halledede Allâhu mülkehu- hazretlerinin ezdiyâd-ı ‘ömr ve devâm-ı devletleri ed‘iyyelerine iştigâlet oldukları ecilden üzerlerine rûsûm kayd olunmayub müstakil ehl-i vezâyif kayd olundu”. TD 216, s 5a.

NAHIYE				
KİĞİ	YER ADI	KÖY/ MEZRA	MÜSLİM/ GAYRİMÜSLİM	TESBİT EDİLEN YER ADI/ BUGÜNKÜ ADI
	Abvank	KY	GM	Abvank/Çiçektepe
	Ağ Benak	KY	GM	Akbinek
	Ağ Vank	KY	M	?
	Ağca Büzüd	KY	GM	Ağbuzut/Duranlar
	Ala Kilise	KY	M	Alakilise
	Altun Hüseyin	KY	M	Altun Hüseyin
	Arik	KY	GM	Arik/Eskikavak
	Asahpert	KY	GM	Azakpert/Adaklı
	Asnarif	KY	M	Aznafer
	Ayaz	KY	K*	İnak?
	Bilice	KY	M	Bilice
	Bilicür	KY	M	Boluca?
	Ceber-i Kiği	KY	GM	Cibirköy/Güneyağıl
	Çarugbi	KY	M	Çarakbi
	Çerme	KY	M	Çermeikarir
	Çomak	KY	M	Çomak
	Demlak	KY	M	Dimlek/Karaçubuk
	Demran	KY	GM	Temuran/Bağlarpınarı
	Dinik	KY	M	Dinik/Akımlı
	Diz Vars	KY	K*	Dizvaz/Tekbaş
	Ebubekir Kendi	KY	M	?
	Gabzo	KY	M	Gabzo
	Gazi	KY	K**	Kadiköy
	Giransor	KY	M	Giransor/?
	Hakiston	KY	GM	Haküstün/Topraklık
	Hani	KY	M	Hanikan
	Harur	KY	M	?
	Hogas	KY	K	Hogas/Dallica
	Hupus	KY	GM	Hupus/Yazgünü
	Hurs	KY	M	Hurs/Darköprü
	İl Beyi	KY	M	İlbey
	Kemhosor	KY	M	Kümsor
	Kerar	KY	M	Karir?
	Mendekli	KY	M	Mendekli/Mendelli
	Miromdöken	KY	M	?
	Ohtutum	KY	M	?
	Oror	KY	K	Horhor/Gökçeler
	Osnak	KY	K*	Höşnek/Güngörsün
	Perterik	KY	GM	Pertelik/Pertek
	Selenk	KY	GM	Selenk
	Senik	KY	GM	Serik?
	Seydi Ahmed	KY	M	?

	Sirgülik	KY	GM	Sivgelik/Açıkgüney
	Sivariç	KY	GM	Sivariç/Eşme
	Şerlü	KY	M	?
	Tızmori	KY	M	Dizmori
	Yukaru Kiraz	KY	M	?
	Ziğ	KY	M	Ziğ
	Zirmak	KY	GM	Zermek/Yel değirmeni
	Ağca Dağ	MZ	-	?
	Ağca Taş-ı Küçük	MZ	-	?
	Aktaş	MZ	-	Aktaş
	Alın Pınarı	MZ	-	?
	Altun Kiği	MZ	-	?
	Arad Viran	MZ	-	?
	Askesor	MZ	-	?
	Aşvank	MZ	-	?
	Avanik	MZ	-	?
	Ayvalu	MZ	-	?
	Ayvalu	MZ	-	?
	Beranun	MZ	-	?
	Bobezil	MZ	-	?
	Çatak	MZ	-	Çat mezrası
	Çeneğiz	ZM	-	Çanakçı ?
	Çerme	MZ	-	?
	Dirir	MZ	-	Dirrek ?
	Diz Oğlu	MZ	-	?
	Ekiz Pınar	MZ	-	Ekiz/İkiz
	Ekrek	MZ	-	?
	Elmalu	MZ	-	?
	Elmalu	MZ	-	?
	Emrik/Orik	MZ	-	Orik
	Erkiği	MZ	-	?
	Gabzo=Derelü	MZ	-	Gabzomezrası
	Hacıb	MZ	-	?
	Haçadır	MZ	-	Haçatur/Kutluca
	Haliye-i Andin	MZ	-	?
	Hanım Meşhed	MZ	-	?
	Hatun Köprüsü	MZ	-	?
	Henev Deresi	MZ	-	Hengeme Deresi?
	Hizin Bazar	ZM	-	Uzunpazar
	Hoz Kaşi	MZ	-	Hozkaşi
	İngüzük	MZ	-	İngüzük/Baklalı
	Kan	MZ	-	Kanlı
	Kara Göl	YA	-	Karagölköy
	Kara Kilise	MZ	-	Karakilise
	Karkarun	MZ	-	Karmurun/Hasbağlar
	Kekelun	MZ	-	?
	Kızıl Tarla	MZ	-	Kızıl ?
	Kozluca	MZ	-	Kozlu ?
	Kozluca	MZ	-	Kozluca
	Mankal	MZ	-	?
	Ölmez Oğlu	MZ	-	Ölmez

	Seydi Yazısı	ZM	-	Seyitdüzü mezarı
	Sığank	MZ	-	Sığank/Döşlüce
	Şahin	MZ	-	?
	Türk	MZ	-	Tirikan ?
	Uzan Meşhed	ZM	-	Uzunmaşhad/Demirkanat
	Vank	MZ	-	?
	Vank	MZ	-	?
	Virane-i Tekür Şeh	MZ	-	?
	Yoncalı	MZ	-	Yoncalı
	Zadimer	MZ	-	?
	Zağık	MZ	-	Zağgi
	Zekesor	MZ	-	Sakasor
	Zimaksar	MZ	-	?

SANCAK				
	Alibar	KY	M	Alideran ?
	Başaçuk	KY	M	?
	Başkend	KY	GM	Başköy/Büyükbaşköy
	Eşek Ölen	KY	M	?
	Geldiken	KY	M	?
	Hırbuzun	KY	M	Hilbuzun/Yeşilova
	Hoşger	KY	M	Sancak, Hoşkar/Sancak
	Kara Pınar	KY	M	Karapınar
	Kara Piri	KY	M	?
	Mezra'a-i Mimar	KY	M	?
	Mi'mar	KY	M	?
	Savcak	KY	M	?
	Sinsor	KY	M	Simsor/Sarıgümüş
	Şeyh Bun	KY	M	?
	Şuh	KY	M	Şoğköy/Arıcılar
	Tacrek	KY	M	?
	Uzun Savad	KY	M	Uzunsavad
	Zağ	KY	M	Zağ/Sütgözü
	Çanakçı	MZ	-	Çanakçı
	Issı Yurd	MZ	-	?
	Kara Sofu	MZ	-	?

GÖNELÜ				
	Alagöz	KY	M	Alagöz
	An Kığ	KY	M	Alıkan?
	Arpa Deresi	KY	M	Arpaderesi/Kavalcık
	Avirtinik	KY	M	Avirtinik/Nacaklı
	Dana Buran	KY	M	?
	Değirmen Deresi	KY	M	Değirmenderesi/Dere/Çitak
	Demürtaş	KY	M	Demürtaş
	Göçetli	KY	M	Köçet/Kocadayı
	Gözçikaran	KY	M	?
	Kal'açan	KY	M	Karaçan/Çan
	Karmuri	KY	K	Karmuri/Kuşçemeni

	Keçilü	KY	M	?
	Keklik Evi	KY	M	Keklikköy
	Kerbes	KY	M	Kerbez/Kuşbayırı
	Mezra'a	KY	M	Mezracık/Güngören
	Nisrun	KY	M	Musrum/Sarıhan
	Nurpud	KY	M	Norput/Yıldız
	Ömer	KY	M	?
	Özü Duran	KY	M	Turan ?
	Şah Muni	KY	M	Şamoni/Gümüşakar
	Şeyh Kendi	KY	M	?
	Ulucak	KY	M	Kuyucak/Kucak?
	Yakacık=Sarpıca	KY	M	Yıkıcak/Sarpıca/Hamurkesen
	Çot	MZ	-	?
	Eski Telur	MZ	-	?
	Gemud	MZ	-	Gemhud/Gemnut/ Gevut
	Uzun Alan	ZM	-	Uzunçayır mevkii?
	Yaylak-ı Körboğa	YA	-	Körboğa Dağları

GÖCEK				
	Ağ Dağ	KY	M	Ağdat/Yayalabağ
	Anzivik	KY	GM	Anzivik/Günlük
	Asenis*	KY	M	Haşniş
	Azminik	KY	M	?
	Balıca	KY	M	Balıca/Balıca
	Cancirik	KY	M	Cancirik/Dallıbahçe
	Canik	KY	M	Canik
	Davlu	KY	M	Develi
	Ekrek	KY	GM	Ekrek/Yolgüden
	Gül Ahmed	KY	M	?
	Haftariç-i Süfla	KY	M	Haftariç?
	Haftariç-i 'Ulya	KY	M	Haftariç/Güneşlik
	Harik	KY	GM	Yk.Harik/Yk.Doluca/Aş.Harik/Aş.Doluca
	Haskend	KY	K**	Hasköy
	Herdif	KY	K**	Herdif/Akpekmez
	Hergeb	KY	GM	Hergeb/Bilekkaya
	Holhol	KY	GM	Holhol/Cönek/Yayladere
	Hubenik	KY	K**	Hubek/Akçadamlar
	Kakvin*	KY	M	Kakvin
	Kartin	KY	M	Kartan
	Kiliselü	KY	M	Kilise
	Kuyucak	KY	M	Kucak?/Okçıyan/Bozcatı
	Mir Hüseyin	KY	M	Gülhüseyin
	Mirun	KY	K	Murun/Batıyaz
	Muğbid	KY	M	Muğbet/Özlüce
	Muhundu	KY	M	Muhundu
	Mübarek Şeh	KY	M	?
	Pac	KY	M	Paç/Akkuş
	Sitar-ı Ulya ve Süfla*	KY	M	Seteri/Dalbaskan

	Şeyh Kendi	KY	M	Şeyhhan/Korlu
	Şilk	KY	M	Silk
	Şimsar Bar	KY	M	?
	Şöbek	KY	M	Şöbek
	Taru	KY	GM	Taru/Yavuztaş
	Vank	KY	M	Vank ?
	Zimtik-i Güney	KY	M	Zimtik/Çayağazı
	Ağvartan	MZ	-	?
	Akcık	MZ	-	?
	An Kığı	MZ	-	?
	Armagaç	MZ	-	?
	Berksür	MZ	-	Pergesur/Kalkanlı
	Civarık	MZ	-	Civarık/Sarıyayla
	Çirçirik	MZ	-	Çirik
	Çönek	MZ	-	Çönek/Saritosun
	Çuka	MZ	-	?
	Danrik	MZ	-	Danzik
	Derde Derman	MZ	-	?
	Gelhas	MZ	-	Kelhas Dağı?
	Haçık	MZ	-	?
	Harabi	MZ	-	Harabi
	Harsenk	MZ	-	Harsek
	Hatun	MZ	-	Hatun
	Hayruri-i Ulya ve Süfla	-	?	
	Kal'acık	MZ	-	?
	Karuk	MZ	-	?
	Keçgun	MZ	-	?
	Kızıl Viran	MZ	-	?
	Kiref/Kervoz?	MZ	-	?
	Koca Pınar	MZ	-	?
	Kozluca	MZ	-	Koruca mz. ?
	Könger Oğlu	MZ	-	?
	Kudurmuş Kurd	MZ	-	?
	Mağara	MZ	-	?
	Melkeş	MZ	-	Melkiş
	Mirvank	MZ	-	?
	Orük	MZ	-	Orük/Arik
	Ömer Meşhedi	MZ	-	?
	Panbuk	MZ	-	Pamaluk/Pamuklu
	Sorhum	MZ	-	?
	Şehreban	MZ	-	?
	Teneke Dere	MZ	-	?
	Tut	MZ	-	?
	Vank	MZ	-	?
	Vank	MZ	-	?
	Vank	MZ	-	?
	Vank	MZ	-	?
	Vank	MZ	-	Vank mah.
	Yağyemez	MZ	-	?

ANDİRİS				
	Şebansor	KY	K*	?
	Dolmi	KY	GM	?
	Kızıl Kilise	KY	GM	Kızıl Komu?/Kilise Komu?
	Humsor	KY	GM	Himsor/Eskibalta
	Arnis	KY	K*	Arnis/Güzgülü
	Çerme	KY	K	Çerme
	Ankiğ	KY	M	Ankiğ
	Şın	KY	GM	Şenköy
	Kara Derbend	KY	M	Karaderbent/Şampaşakarader bendi
	Amaric	KY	GM	Amaric/Ayanoğlu
	Elmalu	KY	M	Elmalı
	Dinar Bey	KY	M	Dinarbey
	Gelin Pesik	KY	M	Gelinpertek
	Karaca İlyas	KY	M	Karaca
	Fem Ahur	KY	M	Fem/Femköy/Kabayel
	Mehrik	KY	M	Merhok/Mehok
	Şerik	KY	M	Şarük
	Kara Pınar	KY	M	?
	Kilise Viran	KY	M	?
	Licik	KY	M	Licik
	İlgün Pire	KY	M	?
	Behronik	MZ	-	?
	Değirmen Deresi	MZ	-	Değirmenderesi
	Emrik	MZ	-	?
	Hoca Şor	MZ	-	?
	İğdircik	MZ	-	Öğdürçük
	Kılıç Deresi	MZ	-	Kılıçderesi
	Koç Kal'a	MZ	-	?
	Kom	MZ	-	Kom
	Mesafe	MZ	-	?
	Müşağa-i Süfla	MZ	-	Müşağa-i Süfla
	Palulu	MZ	-	?
	Pir Aziz	MZ	-	?
	Şenik=Zağranos	MZ	-	Zağranos/Zirzanos
	Şeyh Kendi	MZ	-	?
	Şin	MZ	-	?
	Tanalu	MZ	-	?
	Yağlı Kavak	MZ	-	Kavak

KORTİ				
	Açuklu	KY	M	?
	Ağ Viran	KY	M	Viranşehir?
	Ağdış	KY	K	Ağdaş/Aktaş?
	Baş Kal'a	KY	M	Başköy
	Berur	KY	M	?
	Cibö	KY	M	Cibö

	Evgöçü	KY	M	?
	Gökçeler	KY	M	Gökçeşeyh?
	Karakaya	KY	M	Karabey?
	Keçili	KY	M	?
	Kirvan	KY	M	Girvan
	Veysel	KY	M	?
	Armudlu	MZ	-	?
	Çatal Viran	MZ	-	Viranşehir?
	Çil Kürd	MZ	-	?
	Evrana/Avdan?	MZ	-	?
	Göllü	MZ	-	?
	İsrail	MZ	-	?
	Kara Kilise	MZ	-	?
	Kaya Murad	MZ	-	?
	Mirakim	MZ	-	?
	Savcak	MZ	-	Savcak
	Taş Ağıl	MZ	-	?

KURTÖKÜZÜ				
	Ağ Günü	KY	M	Ağa Köy ?
	Ahur Viran	KY	M	?
	Armudlu	KY	M	?
	Arpa Deresi	KY	M	Babaderesi ?
	Baş Çerme	KY	M	?
	Çerme	KY	M	Çerme
	Dilkü Viranı	KY	M	?
	Elmalu	KY	M	Almalı
	Evcı=Kaşıkçı	KY	M	Kaşıkçı
	Kara Kilise	KY	M	Karakilise?
	Karaca Viran	KY	M	?
	Kavaklu	KY	M	Kavak
	Kızıl Çubuk	KY	M	Kızıl Çubuk
	Nefs-i Kurd Öküzü	KY	M	Kurd-öküzü/Çıtak
	Orta Kend	KY	M	Ortaköy
	Şorak	KY	M	Şorak Aş/Yk.
	Toprak Viranı	KY	M	Viranşehir?
	Yalnız Dam	KY	M	?
	Ziyaret Çerme	KY	M	Ziyaret ?
	Ardıçlı	MZ	-	?
	Ayluca/İluca?	MZ	-	?
	Buzağı Uçan	MZ	-	?
	Çukur Viran	MZ	-	Çukurtepe?
	Gıranlık	MZ	-	Gıranlık
	Gökdere	MZ	-	?
	Hırdo Kayası	MZ	-	?
	Hırdo Viranı	MZ	-	Hırdo?
	Kal'acuk Viranı	MZ	-	?
	Kara Künbed	MZ	-	Kümbet?
	Kara Pınar	MZ	-	Karapınar?

	Karapınar	MZ	-	Karapınar ?
	Kaşıkcı	MZ	-	Kaşıkcı
	Kiliselü	MZ	-	?
	Kurd Öküzü	MZ	-	Kurtyüzü
	Kürlavük	MZ	-	Girnavik?
	Mağara	MZ	-	?
	Mağralu	MZ	-	?
	Şorak	MZ	-	Şorak/Tuzla

KOÇAKMAZ				
	Ağa Kendi	KY	M	Ağaköy ?
	Baba Deresi	KY	M	Babaderesi
	Bardakçı	KY	M	Bardakçı
	Çökendir	KY	M	Çögönder
	Göl Viran	KY	M	Gölköy/Gölören
	Hölenk	KY	M	Hölenk
	Karaca Kal'a	KY	M	?
	Karaca Kal'a-i Diğer	KY	M	?
	Karaca Viran	KY	M	?
	Kepenek	KY	M	?
	Kızıl Viran	KY	M	Kızılca?
	Köseler	KY	M	Köseler
	Kuş Depe	KY	M	Kuştepe
	Nefs-i Koç Akmaz	KY	M	?
	Parmaksız	KY	M	Parmaksız
	Porsık	KY	M	?
	Şeyh Hasan	KY	M	Şeyhhasan
	Yıkılğan	KY	M	Yıkılğan
	Ağ Viran	MZ	-	Akveren
	Bağlıcak	MZ	-	Bağlıca
	Çerkes	MZ	-	?
	Çorak	MZ	-	Şorak
	Göbek Viranı	MZ	-	Göbekveren
	Göcek Kend	MZ	-	?
	Gölviran	MZ	-	Gölören?
	Günay Kendi	MZ	-	?
	Hacılu	MZ	-	Hacıyusuf
	Kal'acık	MZ	-	?
	Kal'acık	MZ	-	?
	Karaca Viran	MZ	-	Karacaören Düzü
	Kızılca	MZ	-	Kızılca
	Memleha-i Körce	MZ	-	?
	Mescidlü	MZ	-	?
	Mescidlü	MZ	-	?
	Meşhedlü	MZ	-	?
	Oyuklu	MZ	-	Oyuklu
	Sucak Pınar	MZ	-	?
	Vank Çerme	MZ	-	?

LEKZİ				
	Baş Güz	KY	M	Başküz
	Bulduk	KY	M	?
	Büyük Lekzi	KY	M	Büyük Lekzi?
	Çat Viran	KY	M	Çatveren
	Çatmeri	KY	M	Çatköz
	Evgömi	KY	M	?
	Göl Viran	KY	M	Gölveren?
	Göllu=Depeli	KY	M	Göl?/Göllüce?
	İssi Viran	KY	M	?
	Kara Güney	KY	M	Karagöl Memlehası?
	Kızılcı	KY	M	Kızılcı
	Koğalı	KY	M	?
	Küçük Lekzi	KY	M	Küçük Lekzi
	Orta Viran= Orta- köy	KY	M	?
	Peynir Viranı	KY	M	Peynirveren/Budaklıkomu
	Şemik	KY	M	?
	Tandırılı	KY	M	Tandırılı Peği
	Taş Ağıl	KY	M	Taşığıl
	Yenice	KY	M	?
	Yıkılıgan	KY	M	Yıkılıgan, mh
	Ağca	MZ	-	?
	Çörme	MZ	-	?
	Gökçeler	MZ	-	?
	Kurucakol	MZ	-	?
	Taşkend	MZ	-	?